

Sanalliset juomiskertakuvaukset alkoholikulttuurin tulkkina

Pirjo Paakkanen

SUOMEN PERINTEINEN JUOMAKULTTUURI RAJU, HUMALAHAKUINEN, YHTENÄINEN

Vertailevasta näkökulmasta suomalaista alkoholiperinnettä ovat leimanneet rajuus, humalahakuisuus ja yhtenäisyys. Rajuus tarkoittaa sitä, että kerralla käytetyt määrät ovat suuria, humalahakuisuus sitä, että alkoholiin suhtaudutaan tietoisesti päihteenä, ja yhtenäisyys sitä, että keskikerrostumat eivät ole isommin eronneet talonpojista ja työväestöstä.

Juomatapojen rajuuden äärimmäisiä ilmenemismuotoja ovat erittäin suuri alkoholimyrkytyskuolleisuus muihin Pohjoismaihin verrattuna (Poikolainen 1977, 116) ja suuret juopumuspidätysluvat (Mäkelä & al. 1981, 53). Raju kertakäyttö näkyy myös kulutustutkimuksissa. Suomessa humalakulutuksen osuus on huomattavasti suurempi kuin jopa Ruotsissa ja Norjassa. Alkoholin kulttuurinen latautuneisuus näkyy myös siinä, että kullakin kulutustasolla suomalaiset raportoivat enemmän kuin ruotsalaiset ja norjalaiset sekä negatiivisia että positiivisia juomisen seurauksia (Hauge & Irgens-Jensen 1987, 18–19).

Hyvin monessa maassa työväestö on perinteisesti juonut rajusti. Suomelle on ollut tunnusomaista, että humalan hyväksyminen ja tietoinen tavoittelu ovat läpäisseet myös muut sosiaaliryhmät. Vuoden 1972 suomalaisessa kertomakirjallisuudessa humalan uhma oli ottanut omakseen nekin ihmiset, joita tilastotoimi kutsuu keskiluokaksi. Kirjallisuuden parempi väki, maaseudulta irti reväistyt talollisten ja pienviljelijöiden pojat, jotka ovat kukin erikseen edenneet maistereiksi ja johtajiksi, taisivat talonpoikaisen ja työväenluokkaisen humalan (Paakkanen 1982, 78–85). Sama käy ilmi kulutustutkimuksessa. Vuonna 1968 ylemmät sosiaaliryhmät joiivat useammin pieniä määriä kerrallaan mutta olivat myös yhtä usein humalassa

kuin alemmat sosiaaliryhmät (Mäkelä 1970, 147).

MUUTOKSEN OIREET JA TULKINTA

”keskiluokka on luokkatietoisista julmin;
siihen synnyin, siihen
kasvaa koko kansa, elinkautiseen.”
(Aki Luostarinen: Ikuisuuden laulunpätkä)

Toisen maailmansodan jälkeen palveluelinkeinojen keskikerrostumien osuus väestöstä on nopeasti kasvanut. Tämän voisi odottaa vaikuttavan myös juomatapoihin.

Pekka Sulkunen arvelee, että alkoholikulttuurimme muuttuu keskiluokan vaikutuksesta myyttisestä instrumentaalisemmaksi (Sulkunen 1980). J. P. Roos kirjoittaa (1986, 69): ”Juuri nyt meillä Suomessa... yhteiskunnan luokkakorttipakka on järjestymässä nopeaa vauhtia, ja... puhuminen sen homogenisoituneisuudesta on todella harhaanjohtavaa,..., kun erot alkavat olla todella räikeitä.” Roosin mukaan ajatus ”konstailemattomasta, seurallisesta humalajuomisesta, jolle kaikenlainen merkkihienostelu on vierasta”, ei istu nykypäivään. ”Se, että meillä alkoholilla ei olisi (enää) muita merkityksiä kuin hinta ja humala, on nähdäkseni suurelta osin Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen (...) levittämä myytti, joka liittyy... 60-lukulaiseen rahvaanomaisuuteen.” Jo konjakin, viskin ja Koskenkorvan erottaminen toisistaan heijastaa Roosin mukaan yhteiskunnan kulttuurisia luokkaeroja.

Matti Virtasen mukaan suomalainen humala on kesyyntymässä. Rajut ”... änkyvät ovat vähenemään päin. Humala on siirtymässä tuiskeen ja huppelin suuntaan ...”. Virtanen povaa, toisin kuin Roos, juomakulttuurin homogenisoidumista siten, että pienviljelijäkulttuuri ja vanha keskiluokkainen kulttuuri lähestyvät toisiaan (Virtanen 1982).

Sulkusen, Roosin ja Virtasen näkemiä muutossuuntia on useita, ja niitä on sekä analyytisesti että empiirisesti syytä tarkastella erikseen.

Ensinnäkin niihin sisältyy arvio tosiasiallisten juomatapojen muuttumisesta vähemmän rajuiksi. Haastattelututkimuksista arvio ei saa tukea. Vuoden 1984 juomatapatutkimuksen mukaan humala on tullut entistä useamman suomalaisen kokemuspäiriin ja usein humaltuvien osuudet ovat kasvaneet. Krapula on tuttu asia lähes joka toiselle alkoholin käyttäjälle (Simpura & Partanen 1985, 216), ja esimerkiksi nuorten juomatavat ovat viime vuosina muuttuneet rajumpaan suuntaan (Ahlström 1985).

Toinen muutoksen komponentti on arvio siitä, että tietoinen humalan tavoittelu on menettämässä merkitystään. Vuoden 1984 juomatapatutkimuksen mukaan jyrkkä moraalinen suhtautuminen alkoholiin on selvästi heikentynyt ja kohtuullinen alkoholin käyttö hyväksytään normaaliin elämänmenoon kuuluvaksi. Naisten ja miesten aiemmat näkemyserot ovat lieventyneet. Alkoholin käyttö on asettunut osaksi seurustelua ja perhe-elämää. Näkemykset alkoholin käytön tarkoituksista eivät kuitenkaan ole merkittävästi muuttuneet. Viittaaminen humalaan alkoholin käytön perusteluna on yleistynyt myös naisten keskuudessa (Simpura & Partanen 1985, 216).

Kolmas komponentti on arvio siitä, että koska keskiryhmät ovat muutoksen edelläkävijöitä, eri luokkien erot alkoholin käytössä ja alkoholiin suhtautumisessa kasvavat.

Neljäs muutoksen komponentti on arvio siitä, että juomatapojen ja juomalaatujen erottelu merkitys kasvaa. Tässä on tärkeätä pitää mielessä, että merkkietoisuus ei välttämättä tarkoita hillittyä juomista. Myös humalaa voidaan tavoitella merkkietoisesti. Mauri Sariolan romaanien sankarit kerskailevat merkeillä, joilla juovat itsensä humalaan, ja Volter Kilven parkkia merkitsevillä isännillä on tarkka tieto rommin ja konjakin merkkiarvoista.

Muutoksia korostettaessa perinteisestä juomatavasta piirretään helposti karikatyyrejä. Ensinnäkään humalahakuisuus ei välttämättä merkitse kontrolloimatonta juomista. Humalan ei tarvitse olla pidäkkeetöntä. Volter Kilven romaanista käy yksiselitteisesti ilmi, että Alastalon saliin kokoontuneet isännät edustavat perinteistä suomalaista humalakulttuuria. Silti he

tietävät tarkoin, milloin edessä ei ole

”... mikään kannunkaato ja kurkun valelu kiulukau-palla; ihmismäinen ja siivo totilas tyhjennys vain, semmoinen viaton leimaus suuhun, joka virkistää verta ja vie miehen tukan juuriin, harjan alle tiedonsiemausten siitä, että hän on rohkea poika siellä, missä kuka muukin Jalmari. Ei siis mitään rytinätä odotettu, mitään semmoista Vaasan polskaa laattialla ja markkinamaanantain aattoa seinien sisäpuolella, jolloin sammalsaumat honkahirsien välillä alkavat tapettien alla kysellä toisiltaan ja lasiruudut akkunapookissa hutista keskenään, ovatkos isännät hul-luja vai ...”

Toiseksi puhe yhtenäisyydestä ei tarkoita sitä, että kaikki joisivat samalla tavalla ja joka kerralla humalaan. Suomessakin on toki aina ollut luokkaeroja, vaikka ne ovat olleet kansainvälisesti pieniä.

Vaikka yllä erotellut muutoksen komponentit voivat olla rinnakkaisia, on tärkeätä tarkastella niitä erikseen. Neljästä komponentista seuraavassa käsitellään kolmea:

1. Onko humala menettänyt asemansa mitta-puuna, johon kaikki juominen suhteutetaan?
2. Onko väestön merkkietoisuus lisääntynyt?
3. Ovatko keskiryhmät irrottautuneet humalakulttuurista ja onko luokkien välillä eroja merkkietoisuudessa? Kysymystä lähestytään vertailemalla työnteekijöitä ja toimihenkilöitä.

AINEISTOT

Aineistona ovat Suomen väestöä edustavan näytteen omin sanoin esittämät juomiskertakuvaukset vuodelta 1984. Merkkitarkkuudessa on lisäksi mahdollisuus vertailla vuosia 1976 ja 1984. Kummallakin tutkimuskerralla haastattelijoina toimivat Alkon myyjät. Pienillä paikkakunnilla haastattelijat työskentelivät kotipaikkakuntansa ulkopuolella, jotta heitä ei tunnistettaisi Alkon myyjiksi. Vuoden 1984 tutkimuksessa haastattelijoiden koulutuksessa kiinnitettiin erityistä huomiota omin sanoin esitettyjen kuvausten kirjaamiseen.

Tutkimuksissa vastaajia pyydettiin kuvailemaan omin sanoin viime juomiskertaansa. Sannallisia käyttökertakuvauksia on 2 396 vastaajalta vuonna 1976 ja 2 588 vastaajalta vuonna 1984.

Sosiaaliryhmävertailuissa ovat mukana ylempät toimihenkilöt, alemmat toimihenkilöt

ja työntekijät. Mihinkään näistä ryhmistä ei ole luettu maatalouden piirissä toimivia tai avustavia perheenjäseniä (Asunto- ja elinkeinotutkimuksen statusluokittelu 1975). Ammattiryhmistä käytetään seuraavia lyhennyksiä:

yth=ylempiin toimihenkilöihin verrattavat työnantajat ja yksinäisyrittäjät, likeyritysten johtajat ja muut ylempät toimihenkilöt

ath=alempiin toimihenkilöihin verrattavat työnantajat ja yksinäisyrittäjät, muut alemmat toimihenkilöt

tt=ammattitaitoiset ja ammattitaidottomat työntekijät.

Juomiskertakuvauksien ulottuvuuksien tarkastelussa ylempiltä toimihenkilöiltä ovat mukana kaikki viime juomiskertaa luonnehtivat kuvaukset vuodelta 1984 eli 291 kuvausta. Sosiaaliryhmävertailuja varten koko väestöä edustavasta näytteestä poimittiin tasavälisellä otannalla alempia toimihenkilöitä ja työntekijöitä edustava otos. Alempien toimihenkilöiden kuvauksia on otoksessa 282 ja työntekijöiden 234.

Juomien nimitykset ryhmiteltiin Alkon käytämän juomaryhmä- ja juomatyypiluokittelun mukaan. Nimitystarkkuudessa erotettiin neljä tasoa:

1. *erittelemättömät yleisnimitykset*, kuten paukku, lasi/lasillinen, ryyppy, alkoholi/alkoholijuoma jne., joissa alkoholia luonnehditaan ihan yleisesti tai sellaisilla kansanomaisilla nimityksillä, joista juomatyypin ei käy yksiselitteisesti ilmi.

2. *juomaryhmittäiset yleisnimitykset*, joiden voidaan katsoa selvästi viittaavan johonkin juomaryhmään, esim. terävä, viini, olut.

3. *juomatyypin*, jossa käytetty nimitys ilmaisee

juomatyypin (väkevä viini/mieto viini, punaviini/valkoviini, likööri, cocktail). Alkon virallisesta luokitteluksesta poiketen long drinkit on luettu väkeviin juomasekoituksiin.

4. *merkki*-kategoriaan on luettu paitsi tuotemerkit myös nimitykset, joissa on ilmaistu juoman alkuperämaa.

Arkielämän luokittelut eivät ole välttämättä systemaattisia ja hierarkkisesti järjestyneitä, eivätkä luokat ole toisensa pois sulkevia. Koska aineistoja ei ole erikseen kerätty luokittelujärjestelmän selvittämiseksi, ainoa mahdollisuus on suhteuttaa kansan luokitus Alkon luokitteluun. Itse tutkimustehtävän kannalta on selvästi pulmallista se, että kansan luokittelun päälle pakotetaan virallinen luokittelu.

Toinen ongelma aiheutuu siitä, että erottelut voivat elää ihmisten toiminnassa ilman, että ne puetaan sanoiksi. Todellisessa elämässä merkkitietoiset ihmiset voivat osoittaa asemaansa tarjoamalla chateau-viiniä ja odottaa, että ympäristö huomaa heidän merkkietoisuutensa. Haastattelutilanne ei ole juomistilanne, jossa voisi tutkia puheetonta käyttäytymistä. Siksi on lähdeittävä siitä, että vastaaja on pyrkinyt välittämään haastattelijalle ne alkoholin käyttöä koskevat määrittelyt, joita hän pitää tärkeinä.

Ongelmallista aineiston tulkinnassa on erottaa, milloin kuvailutapa johtuu haastattelutilanteesta ja milloin sen voi katsoa kuvaavan juomista koskevaa spontaania ajattelua. Kestävimmällä pohjalla tulkinnat ovat silloin, kun haastattelun vaikutus vakioituu eli vuosien 1976 ja 1984 vertailussa ja verrattaessa eri väestöryhmiä toisiinsa vuoden 1984 aineistossa.

JUOMISKERTAKUVAUSTEN YHTENÄISYYS

Juomiskertakuvauksen ulottuvuudet

Milloin viimeksi nautitte alkoholia? Miten kuvailisitte tätä kertaa? Näin johdateltiin vastaajia suomalaisen alkoholikulttuurin tulkeiksi. Vastaajien tapa tulkita kysymys ilmentää jo itsessään suomalaisten suhdetta alkoholiin: Mitä suomalaiset pitävät spontaanin mainitsemisen arvoisena kuvatessaan viime juomiskertaansa? Onko esimerkiksi seura tai paikka tärkeämpi mainittava kuin se, miksi juodaan? Paitsi siihen, kuinka useissa kuvauksissa esimerkiksi juomipaikka mainitaan, kiinnitetään huomiota myös

Taulukko 1. Juomiskertakuvauksien ulottuvuudet vuonna 1984, %

	ylempät toimi- henkilöt	alemmat toimi- henkilöt	työn- tekijät
aihe tai motiivi	72	70	66
juomamaininta	67	60	67
juotu määrä	51	46	56
paikka	38	40	44
seura	28	34	31
aika	28	26	28
tunnelma	1	1	3
N	(291)	(282)	(234)

siihen, mitä juomispaikkoja pidetään yleisimmin erillismaininnan arvoisina.

Vastauksissa esiintyy seuraavia kuvauspiirteitä: juomisen aihe tai motiivi, juodut määrät, ajankohta (viikonpäivä, vuorokaudenaika, työ- ja vapaa-aika tai vuodenaika), juomispaikka, seura, käytetyt juomat ja tunnelma.

Yleisimmin juomiskertaa luonnehditaan kolmen piirteen varassa: juomisen perustelu, joko epämääräinen tai tarkka juomanimitys ja juotua määrä (taulukko 1). Tilanteen tunnelma on harvimminkin käytetty kuvauspiirre. Juomamainintoja käsitellään erikseen omassa jaksossaan.

Juomisen aiheet ja motiivit. Kuvauksien enemmistö sisältää alkoholin käytön suoran tai epäsuoran perustelun. Valtaosa vastaajista on siis tulkinnut kysymyksen muotoon ”miksi joitte?”. Perustelujen skaala ulottuu virallisista ja kulttuurisesti hyväksytyistä juhlista ja rituaaleista rasvaiseen ruokaan ja nenän tukkoisuuteen sekä kaikenlaisiin arkipäivän pikkuaskareisiin. Pelkän aiheen tai motiivin varassa luonnehtii juomistaan 9 prosenttia ylemmistä toimihenkilöistä, 7 prosenttia alemmista toimihenkilöistä ja 9 prosenttia työntekijöistä.

”Se oli rapujuhlat.” (mies, yth, 35-v.)

”Se oli justiin kun vilutti.” (mies, yth, 42-v.)

”Kahden porkkanasankon käsin raastamisen kunniaksi.” (mies, yth, 48-v.)

”60-vuotispäivät.” (nainen, ath, 27-v.)

”Jalkapallon pelin päälle.” (mies, ath, 31-v.)

”Halusin vaan nukkua.” (nainen, ath, 62-v.)

”Huvilakauden päättäjäiset.” (mies, tt, 20-v.)

”Vanhaa autoa katottiin autokaupoilla, se jäi ostamatta.” (mies, tt, 38-v.)

”Tunsin nenäni tukkoiseksi.” (nainen, tt, 61-v.)

Tähän ryhmään voidaan lukea myös ne vastaukset, joissa juomista selitetään sillä, että mitään perustelua tai syytä juomiselle ei itse asiassa ollut. Monet esimerkit puhuvat sen puolesta, että alkoholi on asettunut suomalaiseen arkeen ja ettei ole tarvetta sitä sen kummemmin selitellä. Alkoholin nauttiminen on samanarvoista kuin paahtoleivän syöminen.

”Illalla pieni viinitilkka. Väkevää viiniä eikä siinä sen kummempaa.” (mies, yth, 49-v.)

”No se oli televisio katsellessa yks pullo keskialutta. Se oli hyvin arkinen, ei sen kummempia syitä.” (mies, ath, 27-v.)

”Ihan vaan sovittiin, että otetaan tänä iltana, ei sen kummempaa.” (nainen, tt, 39-v.)

”Viinakaupasta haettiin, kuten tulee haettava, pullo väkevää.” (mies, tt, 41-v.)

Arkisen juomisen aristelua edustavat seuraavat selittelyn makuiset kuvaukset, joissa illan juominen nähdään koko päivän valossa.

”6 pulloa keskialutta. Ei ollut tarkoitus ottaa. Mökille vietiin jalassauna ja takaisin tullessa kaupunkiin kävin kaupassa ja muistin että kotona ei ollut mitään. Ostin keskialutta 6 pulloa saunaan.” (mies, yth, 38-v.)

”Se oli semmonen mulla tuota — mä olin mökillä, mulla oli kesäloma ja tulin sieltä kaupunkiin ja ostin kuus pulloa keskialjaa ja join ne ja lueskelin postia kun oli koko viikon kertynyt tänne.” (mies, yth, 37-v.)

”Olin kaupungilla käynyt töiden jälkeen ja kävelin tosta Centrumin ohi ja muistin että siin on se Haarikka ja ajattelin poiketa vuoden tauon jälkeen maistamaan että miltä vodka ja cola maistuu.” (nainen, tt, 27-v.)

”No töistä tullessa mä tossa puitsin metallia ruosteesta. Sitten k olin saanut puitsuttua aattelin, että oli niin pölystä hommaa että tota otan hiukan viiniä.” (mies, tt, 49-v.)

Yllä olevissa esimerkeissä kuvauksen pääpaino on juomisen ulkoisissa ylläkkeissä, jotka ovat etäällä itse juomisesta. Kaartelun makua on myös seuraavassa johtavassa asemassa olevan miehen kuvauksessa, jossa heijastuu perinteinen kaksijakoinen suhtautuminen alkoholin käyttöön.

”Se on näinä päivinä ainoastaan illalla. Uimarannalla meni olut ruoan kanssa aina. Illalla hotellihuoneessa olut ja snapsi Ouzoa korkeintaan no yksi tai kaksi. Se oli yleensä no mitenkähän mä sen sanosin se tapahtu noin seitsemäntoista, kahdeksantoista välillä ja sitten lähdettiin kävelemään ja sääntönä oli joka ruokailun yhteydessä — *no sanotaan niin kuin se on tapahtunut* — nautittu pikku pullo viintä, Retsinaa, valkoviintä.” (mies, yth, 51-v.)

Jos alkoholikulttuurin moninaisuuden osoituksena voitaisiin pitää vastaajien tarjoamia juomisen syitä ja aiheita, suomalaista alkoholikulttuuria ei voisi syyttää yksioikoisuudesta. Käyttötilanteet ovat joskus ihmeellisempiä kuin vastaajien oma elämä: ”Katottiin naapurin tappelua. Yökäudet tappelevat ja poliisit kävivät” (nainen, kotiäiti, 37-v.).

Suomalaisten alkoholin käytön perusteiden kirjavuudelle ja kaartelevuudelle voidaan esit-

tää useita tulkintoja, jotka eivät välttämättä ole toisensa pois sulkevia:

1. Vastaajien juomista koskeva moraalijärjestelmä ei ole yhtenäinen. Vaikka arkena juodaan, sitä ei tehdä ilman syyllisyyttä.

2. Itse alkoholin käyttö synnyttää tilanteen eikä tilanne juomista, jolloin käyttötarkoitus rakennetaan vasta haastattelutilanteessa.

3. Haastattelukonteksti vaikuttaa kuvauksiin. Haastattelija tulkitaan virkavallan ja tietyn näkemyksen edustajaksi, jolle myös vastaan viran edellyttämällä tavalla.

4. Kun tilanteita muistellaan jälkikäteen, niihin sisällytetään elementtejä, jotka ovat etäällä itse juomisesta. Vastaajalle ne kuitenkin ovat vain muistitukia, joita ei ole edes tarkoitettu juomisen perusteluiksi.

Useat tulkintavaihtoehdot viittaavat kuitenkin samaan asiaan: arkisen juomisen kynnystä ei vielä ole kokonaan ylitetty eikä kaksijakoinen suhtautuminen juomiseen ole tyystin kadonnut.

Juodut määrät juomistilanteen jäsennyksinä. Määrä on ollut ja on edelleen hyvin keskeinen tekijä juomistilanteiden kuvauksissa (vrt. Simpura 1983, 89). Ylemmät toimihenkilöt ja työntekijät jättivät määrän ilmoittamatta 16 prosentissa kuvauksista, joissa esiintyy jokin juomamaininta. Alemmat toimihenkilöt mainitsevat juomanimityksen ilman määrällisiä vahvistuksia hivenen useammin kuin muut ryhmät (22 %:ssa kuvauksista).

Määrällisesti alkoholin käyttöä voidaan kuvata paitsi suoraan myös vaikutusten kautta. Esimerkkejä on riittämiin kaikista sosiaaliryhmistä.

”Olin juovuksissa. Ruoan kanssa jatkuvasti ja iltaisin hotellissa. Sitä oli koko viikko. Olin silloin Italiassa.” (mies, yth, 65-v.)

”... Olimme ostaneet 2 koria long drinkkiä ja kolme pulloa viiniä. Meitä oli kolme naista ja kaikki oli loppu aamulla. *Päänsärky siitä tuli.*” (nainen, ath, 43-v.)

”Täytin... 40. Silloin olin kaksi päivää niin kännissä kuin mahdollista.” (mies, ath, 40-v.)

”No piä män sekasi ja rahat män.” (mies, tt, 69-v.)

”Saunan päälle otin olutta muutaman lasillisen ja se ei mene päähän sen vertanen...” (nainen, tt, 61-v.)

Humalamaininnat ovat kuitenkin aika harvinaisia. Yleisemmin humala ja juomisen suhde humalaan ilmaistaan juotujen määrien kautta eikä tajunnantilana.

”Oltiin Tampereella. Neuvottelupäivät. Silloin otettiin reippaamman puoleisesti.” (mies, ath, 34-v.)

”Se oli semmoset syntymäpäivät. Otettiin vähän Koskenkorvaa, ei sitä nyt niin vähäkään — sanotaan sillai.” (mies, tt, 35-v.)

Hyvin yleistä on, että alkoholimääriä ilmaistaan täsmällisesti.

”Puoli pulloa vodkaa TV:tä katsellessa.” (mies, yth, 51-v.)

”Oikeestaan juhliittiin syntymäpäivälahjan valmistamista tonne vessaan eli paneelin valmistumista. Silloin juotiin cocktail Margarita ja määrä oli semmoinen desin verran, semmoinen laivalta tuotu pieni pullo, pari desiä.” (mies, yth, 37-v.)

”Kuinkas se eilinen meni. Tuli haettua Patrasta pullo. Tuli kotona otettua puolen pulloa. Sitten keskiolutbaarissa 3 kolpakkoa olutta, sitten loppu Patrasta kotona.” (mies, tt, 29-v.)

Määrän tärkeys näkyy siinäkin, että juomala-seja eritellään herkästi tarkemmin kuin itse juomia.

”Pari lasillista viiniä. Lasit oli kyllä isoja ja jotain likööriä. Oltiin vieraisilla.” (nainen, yth, 28-v.)

”Olin syömässä. Olutta join yhdestä pullosta kun jae-taan kahteen lasiin.” (nainen, yth, 58-v.)

”Oli 60-vuotispäivät ja sillan varmaan kaks kertaa kilistettiin samppanjalasiensa kanssa ja sitä boolia, väkevää boolia ja sitten ruokaillessa otin lasillisen viiniä. Se oli, ei se ollut mikään viinilasillinen vaan oikein sellanen anopin mukillinen.” (mies, yth, 34-v.)

”Juhannuspäivänä pari kotilasillista viiniä ruoan yhteydessä.” (nainen, yth, 26-v.)

Puhuessaan juomisestaan suomalaiset kauppaoppilaat puhuvat enemmän rivien välistä kuin espanjalaiset kauppaoppilaat (Pyörälä 1989). Vaikka tilannekuvauksissa kaarrellaan, omanlaistansa alkoholin käyttöön liittyvää rehtyyttä ja suorapuheisuutta suomalaisissa kuitenkin on. Juotuja määriä erotellaan jopa pikkutarkasti; alkoholia nautitaan ja lasin reunoja mitataan ja pullonpohjia erotellaan. Määrätietoisuuden yksi luonteva tulkinta on, että humala on säätyyn katsomatta se mittapuu, johon kaikkea juomista verrataan. Kohtuullinenkin juominen on kohtuullista vasta sitten, kun sen suhde humalaan on määritelty juotujen määrien kautta.

Juomispaikka. Kaikki ryhmät mainitsevat juomapaikkoina ensi sijassa ravintolan ja kodin.

Vuonna 1984 tyypillisen syysviikon juomis-

Taulukko 2. Yleisimmin mainitut juomispaikat, %

	ylemmät toimi- henkilöt	alemmat toimi- henkilöt	työn- tekijät
ravintola	30	37	35
koti	29	22	24
toisen koti	11	12	17
huvila, mökki	9	16	10
sauna	5	4	8
muu	16	9	6
yhteensä	100	100	100
N	(113)	(113)	(109)

kerroilla oli oman kodin osuus 44 prosenttia miesten ja 47 prosenttia naisten juomispaikoista; ravintolakertojen osuus oli naisilla 28 prosenttia ja miehillä 22 prosenttia (Simpura 1985, 89). Juomiskertakuvauksissa ravintola kuitenkin mainitaan useammin kuin oma koti ja useammin kuin sen osuus on todellisenä juomispaikkana (taulukko 2). Ylemmillä toimihenkilöillä koti ja ravintola ovat paikkamaininnoista maininta-arvoltaan samanpainoisia. Alemmilla toimihenkilöillä ja työntekijöillä ravintolan maininta-arvo on kotia korostuneempi kenties siksi, että nämä ryhmät käyvät ravintolassa harvemmin kuin ylemmät toimihenkilöt. Kaikille ryhmille on kuitenkin yhteistä se, että kotia ja ravintolaa erotellaan yksinkertaisesti siitä syystä, että on eri asia juoda kotona ja juoda ravintolassa.

”Kotona oltiin, ei me kapakassa käydä. Ajankuluks tölöö katottaessa.” (mies, ath, 55-v.)

Juomaseura. Juomaseuran nimeämiset voitaisiin monissa tapauksissa viedä ensimmäiseen kategoriaan, jossa perustellaan juomista. Selvemmin kuin ensimmäisen kategorian kuvaukset juomaseuran nimeäminen kuitenkin korostaa alkoholin merkitystä vuorovaikutuksen välineenä. Pelkästään seuran varassa juomiskertoja kuvataan erittäin harvoin.

”Se oli opiskelijakaverin, pariskunnan, kanssa.” (mies, yth, 23-v.)

”Meillä oli vieraita.” (nainen, ath, 33-v.)

”Sisareni oli kylässä.” (nainen, ath, 34-v.)

Taulukko 3. Yleisimmin käytetyt ajanmääreet, %

	ylemmät toimi- henkilöt	alemmat toimi- henkilöt	työn- tekijät
illalla	49	43	32
saunan jälkeen/ ennen saunaa	22	22	25
viikonloppuna (pe, la, su)	13	13	14
töiden jälkeen	6	—	9
muu	9	22	19
yhteensä	99	100	99
N	(90)	(82)	(76)

Seura ei suomalaisten juomiskertakuvauksissa ylipäätään ole kovin keskeinen. Harvoin sitä kuvataan kokonaan tai sille annetaan tarkkoja sosiaalisia määreitä. Vieras voi tarkoittaa sydänystävää tai ventovierasta, kuten esimerkiksi ministeriön ulkomaista vierasta. Vaimo tai mies voidaan kelpuuttaa seuranpitäjäksi, mutta aina ei käy ilmi, onko vaimo pelkkä sivustakatsoja.

”Se oli normaali saunailta. Kotona pullo kaljaa ja pari terävää. *Emännän kanssa kahdestaan kotona.*” (mies, yth, 46-v.)

”Istuttiin emännän kanssa iltaa ja *otin* pari paukkua.” (mies, yth, 39-v.)

Arvoasemaa tai ammattia käytetään erittäin harvoin seuran määrittelyssä. Yksi ylempi toimihenkilö söi päivällistä Palacessa ”... tuota Englannin suurlähettilään kanssa”, yksi tarjosi iltaa kilpailevan pankin johtokunnalle, yksi osallistui naisopettajien saunailtaan, yksi joi saunan yhteydessä peltisepän kanssa ja yksi työntekijä oli esimiehensä luona kyläilemässä. Hierarkkisten luokittelujen vähäisyys osoittaa, että juomaseuroissa korostetaan pikemmin läheisiä sosiaalisia suhteita, kuten puolisoa, ystäviä ja sukulaisia, kuin sitä, että on juotu herrojen tai narrien kanssa.

Juomisen jäsentäminen ajan mukaan. Ylemmät ja alemmat toimihenkilöt osoittavat useammin kuin työntekijät, että juominen ajoittuu iltaan (taulukko 3). Viikonloppun ja arjen vastakkaisuuden varassa juomisen aikaa jäsennetään yhtä usein kaikissa statusryhmissä.

Alempien toimihenkilöiden kuvauksissa ei

Taulukko 4. Juomiskertakuvauksien yleinen erottelutaso 1976 ja 1984, %

	1976	1984	
ei juomamainintaa vain erittelemättömiä yleisnimityksiä	23	33	} 46
ainakin yksi juomaryhmä- tason maininta	15	13	
yhteensä	62	53	
N	100 (2 396)	99 (2 588)	

esiinny lainkaan työajan päättymiseen sidottua juomisen ajan määrittelyä. Työntekijöillä ja yleisillä toimihenkilöillä juominen ajoitetaan myös työn jälkeiseksi siirtymäriitiksi.

Sauna siirtymäriittinä

Sauna on kaikille ryhmille yhtä tärkeä juomisen ajan jäsentäjä. Sauna ei ole suomalaisille varsinainen juomisen aihe tai juomispaikka vaan erilaisia toimintoja rajaava siirtymäriitti.

”Asiakkaiden kanssa ravintolassa olutta ja viiniä ja konjakkia aterian yhteydessä — tai oikeastaan meillä oli sellainen viisiottelu, jonka jälkeen saunottiin ja jatkettiin iltaa ravintolassa.” (mies, yth, 38-v.)

”Sitä oltiin kalastusreissulla ja tietysti tuli saunomista mökillä.” (mies, yth, 40-v.)

”Jalkapalloporukan pelireissulta palatessa saunailta.” (mies, ath, 27-v.)

”Saunassa asiakkaiden kanssa. Kuuluu työhön.” (mies, ath, 24-v.)

”Puoli pulloa olutta saunan päälle ja vähän enemmän. Iltaa istuttiin vieraiden kans. Sitten vois pistää, että se vähän tuntu päässä.” (nainen, ath, 37-v.)

”No niin se oli tuota työpäivän jälkeinen päivä — kello 14 saunaan, sen jälkeen pari pulloa olutta ja sitten illan mittaan reilu puol pulloa Koskenkorvaa.” (mies, ath, 38-v.)

”Kotona saunan jälkeen perheen seurassa.” (nainen, tt, 32-v.)

”No sitä reissusta kun tulee — syö, saunan päälle pari olutta ja sitten ruppee napsuttelemaan teräviä. Sillä lailla.” (mies, tt, 35-v.)

Kiinnostavaa näissä kuvauksissa on se, että perinteistä suomalaista saunaa tarjotaan luonteeltaan hyvin erityyppisten juomiskertojen yhteiseksi nimittäjäksi. Avioparin koti-ilta on varmasti erilainen käyttötilanne kuin saunakaverien kapakkailta, pelikaverien saunailta tai

liike-edustustilaisuus. Jopa ateria- tai syntymäpäiväjuominen saattaa saada oikeutuksensa perinteisen siirtymäriitin eli saunan kautta.

”Saunan jälkeen ruoan kanssa keskiolutta.” (mies, yth, 38-v.)

”Saunan yhteydessä, oli lankomiehen 50-vuotispäivät.” (mies, yth, 49-v.)

Saunan yleisluonteista merkitystä juomisen jäsentäjänä osoittaa sekin, että saunaan liitetään juomalaatuja, joita siihen ei perinteisesti ole yhdistetty:

”Eilen oli saunapäivä. Olipa pullo Elyseetä, joka oli jäänyt hääpäivästä, jota ei ehditty nauttia hääpäivänä, oli arki.” (nainen, yth, 33-v.)

”Eilen saunan jälkeen olutta ja tilkka viiniä, joka oli ostettu Mallorcalt ja oli pahaa.” (mies, yth, 27-v.)

”Saunan päälle vähän konjakkia ja kahvia kesämökillä. Se on traditio. Käyn kerran kuussa ostamassa neljä pientä Monopolia ja siitä riittää koko kuukaudeksi joka lauantaiksi yksi pullo. Neljään pekkaan me sen juomme.” (mies, ath, 58-v.)

”Saunan jälkeen pari punssia.” (mies, tt, 28-v.)

”Lauantaina saunan jälkeen parin ravintola-annoksen, 8 cl, verran viskiä kotona.” (mies, tt, 52-v.)

Selvää rajaa juomisen ja ei-juomisen välillä ei ilmeisesti enää vallitse. Paukut ja pullot sopivat suomalaiseen arkirutiiniin, mutta sen jaksoja ja katkoksia merkitään esimerkiksi juuri saunan kautta. Kyse on kuitenkin arkisesta arjenvastaisuudesta, ei juhlasta tai riitistä, jossa todella siirrytään pois arjesta.

Juomaerottelut ja merkkitarkeus vuosina 1976 ja 1984

Vastaajien käyttämä alkoholijuomien luokitelutapa antaa mahdollisuuden tarkastella, minkälaisia erotteluja suomalaiset alkoholin välityksellä tekevät ja voivat tehdä. Omin sanoin esitettyjen juomiskuvausten juomaerottelujen pohjalta voidaan lähestyä myös kysymystä siitä, kuinka yleistä J. P. Roosin penäämä merkkihienostelu on suomalaisessa alkoholikulttuurissa.

Taulukossa 4 on jakaumat juomiskertakuvauksista juomamainintojen käytön mukaan. Roosin odotuksien vastaisesti juoman nimeäminen tilanteen tai juojan luonnehtimiseksi tai

erottelemiseksi on vähentynyt. Sosiaalisten erottelujen kannalta erittelemättömät yleisnimitykset ovat samantarvoisia kuin kuvaukset, joissa juomaan ei viitata lainkaan.

Erittelemättömien yleisnimitysten osuus juomamaininnoista on pysynyt entisellään, mutta nimitysten luonne on muuttunut. Vuonna 1976 tavallisin käytetyistä yleisnimityksistä oli alkoholi/alkoholijuoma (Paakkanen 1986). Vuonna 1984 sen ohittavat etupäässä määrällisiksi luokiteltavat ilmaukset, kuten paukku/paukut, lasi/lasillinen, pullo, grogi, parit, kierros, annos, kulaus, loraus, pullonpohja. Kun alkoholi/alkoholijuoma vuonna 1976 esiintyi 21 prosentissa erittelemättömiä yleisnimityksiä käyttävistä kuvauksista, on tavallisin nimitys vuonna 1984 paukku (23 %). Näitä ”lajeja” eritellään myös tarkemmin: Paukut voivat olla ilta-, alkutai aamupaukkuja; pulloina juodaan pullonpohjia, pikkupulloja, mustia pulloja, puolipulloja ja koko pulloja, tilipäivä-, tuliais-, syntymäpäivä- ja lahjapulloja. Juomissa on saunajuomaa, janojuomaa ja tuliaisjuomaa, maljoissa hää- ja tervetuliaismaljoja. Nämä erottelut eivät kerro mitään itse juomasta tai sen ominaisuuksista. Ne korostavat juomisen kontekstia ja juoman saantitapaa.

Seuraavaksi tarkastellaan, kuinka hienosyisesti eri juomalaatuja erotellaan. Taulukossa 5 on jakaumat niistä maininnoista, joissa juomaryhmä käy ilmi joko yleisnimityksestä tai tarkemmasta lajierittelystä.

Vuonna 1976 alkoholijuomat eroteltiin yleisemmin juomatyyppin mukaan. Vuonna 1984 yleinen erottelutaso on laskenut. Juomaryhmittäinen yleisnimitys on käytetyin erotteluperuste, ja suomalaisten juomaluokittelu tapahtuu entistä harvemmin tuotemerkkien tasolla.

Siirtyminen yleisnimityksen käyttöön on näkyvintä oluissa, mutta myös viineistä käytetään aikaisempaa useammin yleisnimitystä. Viinien suhteen suomalaiset ovat tarkempia. Väkevien juomien erottelussa on tapahtunut vain pieniä muutoksia. Yhä edelleen ne erotellaan lajityypeiksi tarkemmin kuin viinit ja mallasjuomat. Väkevästä juomasta mainitaan vuoden 1976 tapaan ylivoimaisesti useammin myös merkki.

Vuonna 1976 juomatyyppi erotettiin mallasjuomissa useammin kuin viineissä. Vuonna 1984 viinityyppi erotetaan hivenen harvemmin

Taulukko 5. Yleisnimitysten, juomatyyppimainintojen ja merkkimainintojen osuus juomaryhmittäisistä maininnoista 1976 ja 1984, %

	väkevät juomat		viinit		mallasjuomat		yhteensä	
	1976	1984	1976	1984	1976	1984	1976	1984
yleisnimitykset	7	14	43	56	51	76	31	50
juomatyyppi merkki	60	55	39	33	48	22	51	36
	33	31	18	11	1	1	18	14
yhteensä (N)	100 (696)	100 (572)	100 (361)	100 (363)	100 (631)	99 (704)	100 (1688)	100 (1639)

kuin vuonna 1976 mutta kuitenkin huomattavasti useammin kuin oluen väkevyysasteet.

Erottelutarkkuudessaan eri sukupuolet ovat lähempänä toisiaan vuonna 1984 kuin vuonna 1976. Sekä miehillä että naisilla mallasjuomien prosenttipitoisuuserottelu on menettänyt merkityksensä, ja naiset ovat viinityyppien erottelussa laskeutuneet miehelle tasolle. Miehillä merkkimaininnat ovat hivenen vähentyneet väkevissä juomissa (39 % ja 34 %), kun ne naisilla ovat hivenen lisääntyneet (26 % ja 28 %).

Väkevien juomien erottelutarkkuus tulee esille myös kulttuurisissa vertailuissa. Suomalaisen ja espanjalaisten kauppaoppilaiden juomamainintojen vertailu osoittaa, että suomalaiset erottelevat väkeviä juomia huomattavasti tarkemmin kuin viinejä. Espanjalaisilla kauppaoppilailta väkevien ja viinien erottelutarkkuus on lähes samaa luokkaa (Pyörälä 1989).

Sosiaaliryhmien merkkimaininnat vuonna 1984

Vuoden 1984 aineiston pohjalta on mahdollista verrata toimihenkilöiden ja työntekijöiden käyttämien nimitysten erottelutarkkuutta. Erittelemättömien yleisnimitysten käyttö on yleisempää työväestössä kuin keskiryhmissä (yth 8 %, ath 14 %, tt 22 %). Samoja nimityksiä käytetään kuitenkin luokkarajan kummallakin puolen. Paukuista, alkoholista tai kupeista puhuva ei välttämättä kuulu työväenluokkaan.

Tarkempi kuva sosiaaliryhmien erottelutarkkuudesta saadaan ottamalla mukaan vain ne

Taulukko 6. Yleisnimitysten, juomatyypimainintojen ja merkkimainintojen osuus juomaryhmittäisistä maininnoista sukupuolen ja sukupuolen mukaan vuonna 1984, %

	ylemmät toimi- henkilöt		alemmat toimi- henkilöt		työn- tekijät	
	naiset	miehet	naiset	miehet	naiset	miehet
yleis- nimitykset	50	48	48	51	41	55
juomatyypin merkki	41	43	40	37	39	29
	9	9	12	12	20	16
yhteensä	100	100	100	100	100	100
N	(76)	(126)	(357)	(211)	(154)	(397)

Taulukko 7. Alkoholijuomamerkit sukupuolen ja statusryhmän mukaan vuonna 1984, %

	naiset	miehet	toimi- henkilöt	
			työn- tekijät	työn- tekijät
väkevät juomat	73	84	77	83
miedot juomat	27	16	23	17
yhteensä	100	100	100	100
N	(98)	(127)	(86)	(93)
väkevät juomat				
viinat	32	73	33	74
liköörit	35	5	29	10
väkevät juoma- sekoitukset	18	8	20	5
konjakit, viskit, rommit, katkerot	15	14	18	10
yhteensä	100	100	100	99
N	(72)	(107)	(66)	(77)
Koskenkorvan osuus				
viinamerkeistä	87	87	95	86
väkevästä juomasta	28	64	32	64
kaikista merkki- maininnoista	20	54	24	53

maininnat, joissa juomaryhmä käy ilmi joko yleisnimityksestä tai tarkemmasta lajierittelystä.

Juomaryhmittäiset yleisnimitykset ovat yhtä yleisiä kaikissa statusryhmissä (taulukko 6). Miehistä niitä käyttävät vähiten ylemmät toimihenkilöt ja eniten työntekijät. Naisista toimihenkilöt käyttävät yleisnimityksiä useammin kuin työntekijät.

Toimihenkilöt erottelevat juomia useammin juomatyypin mukaan kuin työntekijät. Tätä erottelutasoa käyttävät miehistä muita statusryhmiä useammin ylemmät toimihenkilöt. Naisilla eri statusryhmien erot juomatyypin käytössä erotteluperusteena ovat olemattomia.

Vähiten merkkimainintoja on ylempien toimihenkilöiden kuvauksissa. Alemmat toimihenkilöt mainitsevat juomamerkkejä useammin, ja eniten merkkimainintoja on työntekijänaisten kuvauksissa. Työntekijät erottelevat merkkejä tarkemmin kuin ylemmät yhteiskuntakerrostumat. Merkkimainintojen lähempi tarkastelu osoittaa Koskenkorvan hallitsevan merkkiaseman alkoholikulttuurissamme.

Naisten merkkimaininnat noudattavat toimihenkilöiden jakaumaa ja miesten työntekijöiden jakaumaa, eli merkkimaininnat erottelevat yhtä lailla sukupuolia kuin statusryhmiä (taulukko 7). Miehillä kaikista merkkimaininnoista Koskenkorva kattaa yli puolet, naisilla vain 20 prosenttia. Viinamerkeistä Koskenkorvan osuus on yhtä hallitseva miehillä ja naisilla.

Kaikissa sosiaaliryhmissä merkkimaininnat kasautuvat väkeviin juomiin. Toimihenkilöillä Koskenkorva kattaa viinamerkeistä 95 prosenttia, mutta kaikista väkevästä juomasta sen osuus on noin kolmannes, eli toimihenkilöt juovat merkkimaininnan ansaitsevat viinansa Koskenkorvana ja työntekijät väkevää viinana. Muut toimihenkilöiden merkkimaininnat sisältävät väkevien juomasekoitusten lisäksi ensi sijassa toimihenkilönaisten nimeämiä liköörejä ja kummankin sukupuolen nimeämiä rommi- ja katkeromerkkejä. Monopol-konjakin mainitsee kaksi alempaan toimihenkilöryhmään kuuluvaa miestä ja Hennessy-konjakin yksi työväestöön kuuluva mies. Aineiston ainoan viskimerkin (Black Label) nimeää työntekijänainen.

Koskenkorva on suomalaisessa kulttuurissa samanlainen käsite kuin heteka aikoinaan. Harvalle olisi tullut mieleen kuvata hetekaa sänkynä. Vielä jokin vuosi sitten puhuttiin Piscinasta, mutta nykyään merkkipalikoiman laajennuttua vesisängystä. Erottelujen vähäisyys ja Koskenkorva-ilmiö voivatkin ilmentää sitä, että eri juomalajien käytön ja tuntemuksen yleistyessä merkkeihin ei enää voida kiinnittää niin paljon huomiota. Koskenkorva mainitaan, koska se on kulttuurinen käsite. Kun lajivalikoima on laajempi, merkeillä pröystäilemistä

voitaisiin Suomessa pitää sopimattomana tai jopa moukkamaisena.

Juoman maku ei ole tärkeä mainittava suomalaisten alkoholikuvauksissa. Alkoholien laadullisiin ominaisuuksiin viittaa kolme ylempää toimihenkilöä, yhdeksän alemmaa toimihenkilöä ja yksi työntekijä. Makueroittelussa esiintyy etupäässä kaksi vaihtoehtoa: juoma on hyvää tai pahaa.

”Se oli rankka pitkä työpäivä, jonka jälkeen tilkka konjakkia, josta en tykkää yhtään.” (nainen, yth, 45-v.)

”Olli oli ostanut hyvän punaviinipullon enkä ollut sitä koskaan maistanut. Aikani manguin niin hän antoi minulle.” (nainen, ath, 23-v.)

”Eilen olen juonut tätä kamalan pahaa pihlajanmarjaviiniä. Hyi, kamalan pahaa. Ostin vielä itse.” (nainen, ath, 38-v.)

Alkoholijuoman valinnan syyt ovat joskus hyvin irrallaan itse juomaan liittyvistä makuelämyksistä. Tokko kuitenkin keskikerrostuman on pakko juoda pahoja juomia vain statuksen vuoksi.

YHTEENVETO

Kaikilla ryhmillä omin sanoin esitetyt juomiskertakuvaukset rakentuvat yleisimmin kolmen ulottuvuuden varaan: aihe tai motiivi, juomamaininta ja juotu määrä. Eri yhteiskuntaryhmien kuvauksissa eri ulottuvuuksien painottamisessa on vain hiuksenhienoja eroja. Tosiasia on, että juomiskertakuvaukset ovat kulttuurisesti erittäin homogeenisia. Suomalaisista juomiskertakuvauksista ei voida tunnistaa eri statusryhmiä sen mukaan, kiinnittääkö kuvaaja huomiota juomisensa aiheisiin tai motiiveihin, juotuihin alkoholijuomiin ja määriin, juomipaikkaan, tapahtuma-aikaan tai juomaseuraan.

Humalamaininnat ovat harvinaisia sekä työntekijöiden että toimihenkilöiden kuvauksissa. Yleisemmin humala ja juomisen suhde humalaan ilmaistaan käyttömäärinä eikä tajunnantilana. Juotuja määriä erotellaan jopa pikikutarkasti pullosta ruokalusikalliseen ja kielen kastamiseen lasin reunalla. Käyttömäärinä ilmaistuna humala on ”vähän runsaampaa ottamista”, puoli pulloa Koskenkorvaa tai pullo samppanjaa. Alkoholien käytön arkistuminen ja siihen liittyvä käyttömäärien kontrolli ovat ehkä vaikuttaneet siihen, että myös perinteinen

humala on puettu uuteen asuun.

Käyttötilanteet ovat muuttuneet. Selvää rajaa juomisen ja ei-juomisen välillä ei enää ole. Arkisen juomisen kynnystä ei kuitenkaan ole kokonaan ylitetty. Juomista yhä myös selitellään ja erotellaan katkoksien.

Sauna on erittäin keskeinen elementti kaikkien sosiaaliryhmien juomiskertakuvauksissa. Alkoholikulttuurimme ei kannata ateria- ja seurustelujuomiseen vaan työ- ja vapaa-ajan väliin rajanvetoon liittyviä merkityksiä. Sauna on ollut ja on yhä vapaa-aikaa rajaava puhdistautumisriitti, jonka kautta on lupa heittäytyä vapaalle.

Puhuessaan juomisestaan suomalaiset eivät tuo julki kykyään erotella juomalaatuja tai merkkejä. Juomamainintojen ylimalkaisuus omin sanoin esitetyissä kuvauksissa antaa aiheen epäillä, että alkoholijuomat eivät Suomessa kannata sosiaalisia erotteluja. Juomalaatujen erottelutarkkuus on jopa laskenut vuodesta 1976 vuoteen 1984. Juomatyyppierottelut ovat vaihtuneet juomaryhmittäisiksi yleisnimityksiksi. Alkoholiiin liittyvät puhutavat eivät ole muuttuneet. Eri juojiin, juomiin ja tilanteisiin liittyviä merkityseroja ilmaistaan hyvin perinteisten jäsenyyksien mukaisesti määrällisin erotteluin.

Koskenkorvan lisäksi tarkkoja merkkiniimiä käytetään vuonna 1984 rommeista, katkeroista, likööreistä ja väkevästä viineistä eli samoista alkoholijuomatyypeistä kuin vuonna 1976 (Paakkanen 1986). Koskenkorvan ja liköörien osalta merkkitarkeus on yhteistä keski- ja työväenluokalle. Kaikkien kerrostumien aikaa uhmaavat yhteiset merkkituotteet ovat yksi osa alkoholikulttuurin pysyvyyttä ja yhtenäisyyttä.

Koko väestöstä edustavan aineiston valossa suomalaisten tapa kuvata juomistaan on erittäin yhtenäinen. Mitään selviä ja helposti tulkittavia sosiaaliryhmien eroja ei tule esille. Tämä ei sulje pois sitä mahdollisuutta, että jokin pieni väestönosa on omaksumassa uuden tavan juoda ja tuoda julki juomistaan. J. P. Roosilla ja muilla keskiluokan uusien tuulien haistelijajoilla riittää kuitenkin vielä haisteltavaa, ennen kuin suomalaisen yhteiskunnan alkoholikulttuurin luokkakorttipakka on uudessa järjestyksessä.

Ahlström, Salme: Nuorten alkoholin käyttö. Teoksessa: Simpura, Jussi (toim.): Suomalaisten juomatavat. Haastattelututkimusten tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 1985

Asunto- ja elinkeinotutkimuksen statusluokittelu. Helsinki: Tilastokeskus, 1975

Hauge, Ragnar & Irgens-Jensen, Olav: Alkoholen i Norden. En sammenliknende undersøkelse av bruk av alkohol, holdninger til alkohol og konsekvenser av alkoholbruk i Finland, Island, Norge og Sverige. Helsinki: Alko & NAD, 1987

Mäkelä, Klaus: Ammatin arvostus, tulot ja alkoholijuomien käyttö. Alkoholikysymys 38 (1970): 3, 125–148

Mäkelä, Klaus & al.: Alcohol, society and the state 1. A comparative study of alcohol control. Toronto: Addiction Research Foundation, 1981

Paakkanen, Pirjo: Alkoholi suomalaisessa kaunokirjallisuudessa vuosina 1911–1912 ja 1972. Tutkimuslause 164. Helsinki: Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos, 1982

Paakkanen, Pirjo: Suomalaisten juomaluokitukset vuonna 1976. Alkoholipoliittikka 51 (1986): 5, 281–290

Poikolainen, Kari: Alcohol poisoning mortality in four Nordic countries. The Finnish Foundation for Alcohol

Studies 28. Helsinki 1977

Pyörälä, Eeva: Talking about drinking among young adults in Spain and Finland. Paper presented at the 15th Annual Alcohol Epidemiology Symposium, Maastricht, The Netherlands, 11–16 June 1989

Roos, Jukka Pekka: Homogeenisuus ja hierarkiat. Sosiologia 23 (1986): 1, 68–69

Simpura, Jussi: Drinking contexts and social meanings of drinking. A study with Finnish drinking occasions. The Finnish Foundation for Alcohol Studies 33. Helsinki 1983

Simpura, Jussi: Tyypillisen syysviikon juomiskerrat. Teoksessa: Simpura, Jussi (toim.): Suomalaisten juomatavat. Haastattelututkimusten tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 1985

Simpura, Jussi & Partanen, Juha: Juomatavat muuttuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa: Simpura, Jussi (toim.): Suomalaisten juomatavat. Haastattelututkimusten tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 1985

Sulkunen, Pekka: Alkoholin kulutus ja elinolojen muutos toisen maailmansodan jälkeen. S. 129–169. Teoksessa: Sosiaalipoliittikka 1980. Helsinki 1980

Virtanen, Matti: Muuttuva suomalainen humala. Helsinki: WSOY, 1982.

English Summary

Pirjo Paakkanen: Sanalliset juomiskertakuvaukset alkoholikulttuurin tulkkina (Verbal descriptions of drinking occasions as interpreters of alcohol culture)

It is anticipated that growth in the middle social strata will have an effect on Finnish drinking habits. Three change components are examined in this article:

- 1) Has drunkenness lost its position as a yardstick against which all drinking is measured?
- 2) Has the population's brand consciousness increased?
- 3) Have the middle groups made a break with the drunkenness culture and is there a difference in brand consciousness between social groups?

The material used comprises descriptions of drinking from 1984 presented in their own words by a representative sample of the Finnish population. Brand accuracy is compared in 1976 and 1984. Higher-level salaried employees, lower-level salaried employees and wage-earners are included in the social group comparison.

Descriptions of drinking in all social groups are generally based on three dimensions: theme or motive, reference to beverage and amount drunk. The descriptions are very homogeneous, and it is not possible to specify the social group on the basis of whether the speaker mentions the themes or motives, alcoholic beverages and amount drunk, time of the event and drinking company.

There was no distinct border between drinking and not

drinking. However, the threshold to everyday drinking was no entirely surpassed. Direct reference to drunkenness was rare in descriptions by both wage-earners and salaried workers. Nevertheless, drunkenness was — regardless of class — the measure against which all drinking was compared. Moderate drinking is not moderate until its relation to drunkenness is defined through the amounts drunk.

Finnish alcohol culture does not provide mealtime and social drinking; only meanings linked to the borderline between work and leisure time. In all social groups sauna is offered as the common denominator for a wide range of drinking situations. Sauna has been and is the rite of purification through which one can lose inhibitions.

In speaking about drinking, Finns do not bring out their ability to distinguish between kinds of drinks and brands. Accuracy in distinguishing beverage types has even declined from 1976 to 1984. Distinguishing between beverage types has given way to general names for beverage groups. The way of speaking about alcohol has not changed. Drinking is classified according to how much was drunk and not what.

Finnish descriptions of drinking are very uniform. There are no distinct, easy to interpret differences between social groups. This does not exclude the possibility that a small segment of the population is adopting a new way of drinking and a new way of making it public.